

SASANKA

Pulsatilla

W kulturze germańskiej sasance przyniesionej do domu przypisywano złe działania (podobnie jak innym kwiatom wiosennym). Wierzono, że nie może być przyniesiona do domu, kiedy gęsi wysiadują jaja, bo młode gąski udusiłyby się w jajach. Jako roślina wiosenna sasanka w wielu okolicach stosowana była do farbowania jajek wielkanocnych. Na podstawie jej wyglądu przepowiadano urodzaj jęczmienia – jeśli wyrosła długa, długi miał być też jęczmień Wört Hoff 5/790–791.

Według podania słowiańskiego sasanka została przeklęta przez Matkę Bożą z powodu jej toksyczności Wört Hoff 5/790–791.

* * *

Nazwa **sasanka**, rzadziej **sosenka** Rogowska 1999, s. 45, **sasaneł** SGP PAN/K, **senek**, **snek** Fisch Roś 293, **sesnek** lub tylko w liczbie mnogiej **sesenki** SStp Urb 8/125, **sasanki rane** Rogowska 1999, s. 45, ma niejasną etymologię. Być może pochodzi od hebrajskiego *šušan* ‘lilia’, ze względu na pewne podobieństwo kwiatu S. do →liliu Kart SJP 6/34.

Sasanki modro kchitno w lesie Nitsch Tek 276 (dlatego to niekiedy **lesanki** Mig Rol 232), ale *i w ugródkach je sadzo* Pelc SGLub 5/411. Zwykle pojawiają się w *kępach – tak kilka razem jest tych łodygów* Pelc SGLub 5/307. Ich niebieskie lub fioletowe kwiaty mają dzwonkowaty kształt, stąd nazwy **dzwonuszek**, **dzwoneczki łąkowe** Rogowska 1999, s. 45, **szade dzwonuszki**, **marchewne dzwonuszki** SGP PAN 7/324 – liście S. podobne są do natki marchwi Rogowska 1999, s. 45. Wnętrza *fiołkowych dzwonków* S. Pelc SGLub 5/411 są żółte i być może dlatego Kaszubi mówią na S. **kurzę oczę** Sych SGKasz 3/311. Zawierają one *wosk*, który zbierają pszczoły: *Psoły bierzą wosk z ksiatów, a na ksiatach jest z rosy, co spada z nieba. Bierzą wosk z tych ksiatów najzięcej sasaneł* LL 1961/4–6/42.

Z wierzchu S. całe pokryte są srebrzystym meszkiem, dlatego nazywane bywają **kosmatkami**: *Tyn kwiat jest kosmaty taki, na dół leci tak, a i łodyga też kosmata, z takimi włoskami* Pelc SGLub 5/225. Być może ze względu na ten meszek przypominający sierść kocia S. to też niekiedy **kocanka** Dej Kiel 23/205, →kocanka.

S. kwitną w kwietniu Gier Szczodr 63 i *jak rozkwitajo, to ju wiosna* SGP PAN/K. Towarzyszą im inne wiosenne →kwiaty: *Na wiosne to najwcześni w lesie już wylažo przebiśniegi, sasanki, zawilce, takie te pierwiosnki* Pelc SGLub 5/373 (dawniej S. nazywana była też **zawilcem** Rogowska 1999, s. 45), →pierwiosnek, →śnieżyczka, →zawilec. Prawdopodobnie ze względu na wczesną porę kwitnienia S. to **gruźdźelnice** (*gruźdźić się* ‘o zimnie, chłodzie: przenikać kogoś lub coś, powodując nieprzyjemne doznania, odczucia’) SGP PAN 9/278, por. fraz. *zmarznąć jak sasaneł* Rogowska 1999, s. 46. Niekiedy pozostają do lata, o czym mowa w wierszu dziecięcym: *Już słońce bieleje, / Już się słońce do nas śmieje, / Już owoc dojrzewa, / Słowiczek*

nam śpiewa, / Lilija, sasanki, / Będzie kwiecie na wianki. / Stroją łąny bogato, / Bo to lato i lato MAAE 1912/54.

Ponieważ *S.* ma właściwości trujące Bań Zioł 110, dawniej nazywana bywała **czarnym ziele** Fisch Roś 294 – *czarne ziele w lesie to sasanka po nowemu, ale mówili czarne ziele, bo czarownice to zbierają w lesie* Pelc SGLub 5/112. Stosowano je przeciwko „czarnej chorobie” u bydła: „W Wielki Piątek dawają jeść ziela czarnego bydłu, okadziwszy je wprzódzie zielem święconém, aby nie dostały czarnej choroby. W tym celu gotują liście, łodygę, rzadziej korzeń w mléku lub wodzie i dają pić bydłu” ZWAK 1882/223 (Hecznarowice). Na Lubelszczyźnie notowana jest też nazwa **morownik**: *Morownik to trujący, ale to piękne kwiaty* Pelc SGLub 5/307.

Wierzono, że napary z *S.* pite przed porodem uśmierzają bóle porodowe Bań Zioł 110, podob. Rogowska 1999, s. 45. Odwar z kwiatów *S.* stosowano przy ślepcie Plesz Międz 131. Nalewki spirytusowe z *S.* miały być pomocne przy koklusz i bronchicie, a także do nacierania przy bólach reumatycznych Bań Zioł 110.

Niekiedy *S.* używano w farbiarstwie – z jej kwiatów uzyskiwano barwnik niebieski Żyw PuszB 231, natomiast z liści i łodyg – zielony (barwiono nim jajka wielkanocne) Etnl 1989 Niew 62.

Inne, sporadycznie notowane nazwy *S.* to: **dziad** SGP PAN 7/140; **wietrznica** Bań Zioł 110; **konopka** Kaś Podh 5/36; **maczki zajęcze** oraz nadawane zazwyczaj →fiołkowi – **jastrowi kwiótk i proliszczk** Rogowska 1999, s. 45.

BIBLIOGRAFIA: Rogowska Ewa, *Z kaszubskiego zielnika: Sasanka*, „Pomerania” 1999, nr 4, s. 45–46; Wört Hoff 5/790–791.

→ FIOLEK, KOCANKA, KWIAT, LILIA, PIERWIOSNEK, ŚNIEŻYCZKA, ZAWILEC.

Katarzyna Prorok